

MEDIUM.SEZNAM.CZ

1. Smetana moderní i tradiční: Opery Čertova stěna a Tajemství

24.06.2024 medium.seznam.cz - Štěpán Karták

Odkaz na originál

Klíčová slova: divadle (2); divadlo (2); divadlu (2); Národnímu (2); Ostravy (2); divadla; Jiří; Jiřího; Marek; moravskoslezskému; Národní; Nekvasil; Nekvasila; opery; Ostrava; Ostravská; Šedivý

Pomník Bedřicha Smetany, Litomyšl

Moderní ztvárnění Čertovy stěny na Smetanově Litomyšli a den nato naprosto tradiční Tajemství v Národním. Jedno lepší než druhé. Je to vůbec možné? A také pár slov k Daliborovi.

Národnímu divadlu moravskoslezskému a **Národnímu divadlu** v Praze se povedlo mistrovské dílo. Oba divadelní domy zpracovaly české opery Bedřicha Smetany na výbornou. Čertova stěna z **Ostravy** je ukázka smysluplné moderny. **Národní divadlo** pochopilo, že Tajemství je tématicky staré. Lidé se ale zase tolik nemění, takže "old school" námět o hledání pokladu, toho jediného na kterém záleží, je stále jasný a funkční. Téma, které dost možná právě dnes o to více vynikne, když bude provedeno postaru, poctivě, před malovanými kulisami.

Ale pojďme popořadě. **Ostravská** inscenace **opery** Čertova stěna vznikla v roce 2014 v režii **Jiřího Nekvasila**. Viděl jsem představení v rámci festivalu Smetanova Litomyšl dne 15. 6. 2024. Inscenace je moderní, pracuje s minimalistickou scénou, kostýmy odkazují na středověké dobové začlenění díla, ale jsou zpracovány s uměleckou licencí. Režisér nevymýšlel nic nového, nehledal žádné skryté výklady. Na scéně se odehrává přesně to, co Bedřich Smetana zhudebnil na text Elišky Krásnohorské. Výjimkou je kratičká vložka – světelný meč – který jistě každý, kdo nežil posledních 30 let v jeskyni, pochopil. A pak také drobnost na závěr.

Čertova stěna je romantická opera o třech jednáních, která obsahuje komické prvky. Děj je poměrně komplikovaný, ale točí se především okolo pana Voka, kterému se nedaří najít manželku. Problém je to i pro jeho poddané. Šlechtic a majitel panství bez manželky, tedy bez dědice... špatné vyhlídky pro jeho lid. Této situace se snaží využít mnich Beneš a Rarach (oba doufají, že majetek Voka případně církvi, i když každý z jiného důvodu) a nakonec i hradní Michálek, ten se bude snažit "udat" svoji dceru Katušku (ta ale miluje Jarka). V průběhu hry se objeví Hedvika, dcera staré lásky pana Voka. Jak do toho všeho zapadá ta "čertova stěna" neprozradím.

V prvním jednání je třeba zmínit árii pana Voka (Jiří Brückler, nádherné provedení) Jen jediná mě ženy krásná tvář tak dojala. Překvapil mě také krásný projev a hlas Veroniky Kaiserové v roli Katušky (árie Nikdo? Ach, mně se tak zdálo). Představil se i sbor a byl výborný (znělo lépe než ve čtvrtek ve Dvou vdovách).

Pro mě ta skutečně velká opera začala až příchodem Hedviky (Veronika Rovná) ve druhém jednání – sopranistka se představila árií Jsem děva sirá, co dodat, ovládla jeviště. Následující duet Hedviky a pana Voka Tvé drahé matky hlas byl také skvělý.

Foto: Smetanova Litomyšl / Foto: František Renza

Snímek z duetu Hedviky (Veronika Rovná, v bílém) a Voka (Jiří Brückler, ve zlatém); Čertova stěna, Smetanova Litomyšl 15. 6. 2024

Ve třetím dějství diváky pobavily Rarachovy ovečky. Pokud jde o pěveckou část, pak jevišti dominuje Rovná a Brückler. Vedle sopranistky altová role Závíše (Anna Nitrová), přirozeně, trochu zanikala. Nádherná árie Hedviky Ó, vím, co Závíš snuje ke konci (ono to je ve skutečnosti arioso, ale sopranistce to asi režisér zapomněl říct – a udělal dobře). Na závěr dorazí poselstvo a pan Vok je jmenován hejtmánem rakouských území Přemysla Otakara II. Na úplné konci pak zbytečná a nepřehledná scéna s hořícím modelem Národního **divadla**. Vzhledem k postavě posla a rakouských území by se to skoro dalo vyložit i jako předzvěst pádu přemyslovského – českého – království, který by historicky následoval. Byť zde už přemýšlím pravděpodobně nad rámeč tvůrčího záměru.

Čertova stěna je opera romantická, a také tak končí, svatební scéna a šťastný konec.

Jediné, co lze vytknout je, že Martin Gurbaľ v roli Beneše vypadal (na pohled) více jako Rarach než Miloš Horák a minimálně ze začátku byli oba zcela zaměnitelní. Je třeba zmínit, že Gurbaľ zněl mnohem lépe než v roli Kecal v Prodané nevěstě (28. 6. 2023, Smetanova Litomyšl), kde chvílemi zanikal. Oba předvedli své role na výbornou.

Smutné je také to, že inscenace má po derniéře. Pozitivní je, že se snad můžeme těšit na další skvělé inscenace, neboť mě **Ostrava** zatím nikdy nezklamala – naopak, inscenace i zpěváky má skvělé.

A nyní naprosto odlišně pojaté Tajemství v Národním **divadle** v Praze, představení dne 16. 6. 2024. Tajemství je, na rozdíl od Čertovy

stěny, v první řadě komická opera a až pak romantická (pokud vůbec). Autorka libreta, opět Eliška Krásnohorská, si bere na paškál společenské hodnoty a to především hodnotu peněz a lásky. Základní rámec příběhu je defakto šablonovitý, dvě znesvářené rodiny Malinů a Kalinů a do toho jedna dcera a jeden syn. Tajemství ale není krvavé drama Monteků a Kapuletů. Stačí najít trochu zlata a hned může být svatba, a to ne jenom jedna. A vše je to vyplněno většími či menšími komickými prvky a scénkami.

První jednání je vyloženě komické seznámení s problémem bohatých Malinů (Zdeněk Plech) a chudších Kalinů (Svatopluk Sem). Následně se seznámíme se sestrou Maliny Rózou (Lucie Hilscherová) a jeho dcerou Blaženkou (Markéta Kloudová). Blaženku miluje Kalinův syn Vít (Petr Nekoranec). A Kalina se kdysi ucházel o Rózu a miluje ji stále. Situaci komplikuje Bonifác (Jan Martiník), který usiluje o Rózu, ne z lásky, ale především pro peníze. A Róza stále miluje Kalinu. A do toho Kalina objeví dopis, ve kterém je napsáno, kde najde poklad.

Zní to složité? Jednoduché to není, ale libreto je srozumitelně napsané a orientace v ději není problém.

Druhé dějství je o hledání pokladu. Na začátku Kalina hledá poklad a s motykou se prokope až kamsi pod jeviště. Svatopluk Sem krásně a naprosto srozumitelně předvedl náročnou a rychlou árii Med radosti plnými doušky chci pít a vysloužil si tím poctivý potlesk. Při hledání mu pomůže Barnabášův přízrak v podání Jiřího Sulženka. Tento výstup je velice krátký, ale Sulženko jako jediný toho večera prakticky zanikl v orchestru. (Možná by stačilo zpívat více směrem k publiku. Nicméně mít jednu repliku, kterou nikdo neuslyší, nebude příjemné ani pro zpěváka ani pro obecenstvo.) Následně dorazili skvělí trpaslíci – a diváci byli nadšení. Následoval krásný duet Blaženky a Víta Radosti moje. Krásně byla předvedena i árie Rózy Tak plane láska pravá.

Třetí dějství. Malina, Róza, Blaženka, Vít, Bonifác a všichni ostatní čekají na... Kalinu. Ale ten stále pátrá po pokladu. Kam a ke komu se asi Kalina prokope?

Všichni sólisté byli poprvé v roli (s výjimkou pana Plecha) a všichni se připravili skvěle. Zněli znamenitě, jasně a srozumitelně, právě tak, aby se divák v ději orientoval především poslechem. Sboristé zpívali výborně, především pak v prvním jednání. Markéta Kloudová zněla jasněji než v roli Mařenky 2. Svatopluk Sem byl vynikající, stejně jako Zdeněk Plech. Ukázkový byl také orchestr pod vedením Jana Chaluppeckého – na správných místech dal prostor vyniknout zpěvákům a hrál výborně.

Režisér Ondřej Havelka zcela rozumně "nevymýšlel kolo". Udělal inscenaci jednoduše tak, jak si ji autoři opery kdysi představovali. A to právě tak, jak to danému tématu z (nejenom) předminulého století sluší – tradičně. Režisér přidal trochu situačního humoru, který obecenstvo smíchem ocenilo. To vše zabalené do malovaných kulís (scéna Martin Černý) a klasických kostýmů (Barbora Maleninská). Scéna je podpořena poctivými efekty: plechovými hromy a blesky. Divadelní scénu z dávnověku připomínají i další detaily. Za zmínku stojí i "bonusový" výkon Josefa Moravce, který bavil diváky i nad rámec hry.

Staré téma, stará scéna, a přitom oboje tak současně a fungující. Jedním slovem: výborné.

Zamrzí snad jenom, že nebylo vyprodáno.

Nyní je prostor zaměřit se na text a jazyk obou operních děl. Libreto Čertovy stěny i Tajemství napsala Eliška Krásnohorská. A text je napsán samozřejmě s ohledem na dobu vzniku. Čertova stěna je z roku 1882 a Tajemství z roku 1878. Jaké je libreto? Nečekaně, pro diváka z 21. století, naprosto srozumitelné. A je-li dobře zazpíváno a umíte-li česky, tak prakticky nebudete potřebovat titulky.

Nabízí se srovnání s Daliborem (1866). V paměti mám ještě premiéru brněnské inscenace 2. 2. 2024. Opera o rytíři Daliborovi se odehrává na konci 15. století. Libreto napsal Josef Wenzig německy. Text následně jeho žák Ervín Špindler přeložil do češtiny. Nepodařilo se mi dohledat, zda původní německé libreto Wenziga bylo stejně archaické jako český překlad. Lze předpokládat, že Špindler držel styl svého učitele. Minimálně s českým textem Bedřich Smetana z nějakého důvodu souhlasil. Výsledek je velmi těžko stravitelný text, který je plný termínů, které byly archaické a těžko pochopitelné již v době premiéry operního díla (dle dobových recenzí). Pro současného posluchače to znamená, že zpěvu (především sopránů a partům pro více hlasů) prakticky není rozumět, a těžko je rozumět i titulkovacímu zařízení. Možná je načase – pro nějaké výročí typu Smetana210 – celé libreto vzít a přebásnit do češtiny o minimálně čtyři století modernější. Shakespeare je také upravován, aby jeho dílo z 16.–17. století zůstalo pro běžného diváka a čtenáře dostupné, a to je řeč o činohře a básních. V případě opery (která není nijak lyrická) musí být text navíc zazpívatelný a to tak, aby mu divák v té zpívané formě rozuměl a nakonec i porozuměl. Smetanově krásné hudbě by to jenom prospělo.

O to více je třeba vyzvednout moderní jazyk libret Elišky Krásnohorské (pro Smetanu napsala Hubičku, Tajemství a Čertovu stěnu). Psala pro normálního českého diváka, a to tak dobře, že současní interpreti stále dokáží text zazpívat jasně, srozumitelně a přitom krásně. A současný posluchač tomu rozumí (bez výkladového slovníku obrozenecké květnaté staročeštiny).

Jedním z témat Smetana200 je i propagace děl Bedřicha Smetany u zahraničního publika. Z mého pohledu má u zahraničního diváka šanci uspět právě Čertova stěna, pak Dvě vdovy a Dalibor. V zahraničí nebude vadit archaické české libreto hrdinného či zločinného Dalibora, překlad to vyřeší. Ale možná bude řešit pár podivností v ději, jako je přelétavost Milady od "nenávidím" po "miluji" během jedné scény. Dvě vdovy jsou vyloženě komické a dějově jednoduché – to je pro operu dobře. Ale opernímu žánru obecně sluší vážnější nota, a právě Čertova stěna má dle mého názoru potenciál. Opera to není vyloženě česká či národní – téma je univerzální. Jsou zde krásné árie, sbory, děj není zas tak komplikovaný, jak na první pohled vypadá. Zlo prohrává a láska vítězí.

Rok české hudby 2024 a Smetana200: Dvě naprosto odlišné inscenace. Moderní představení Čertova stěna z **Ostravy** na Smetanově

Litomyšli a tradiční Tajemství v Národním **divadle** v Praze. Skvěle zinscenováno, skvěle provedeno. Oboje je vynikající, současné a krásné.

—

Bedřich Smetana: Čertova stěna (festivalové uvedení)

15. 6. 2024, 21:00; Festivalová hala Smetanovy Litomyšle, Litomyšl

Režie: **Jiří Nekvasil**

Účinkující:

Jiří Brückler – Vok Vítkovic; Veronika Rovná – Hedvika; Martin Gurbaľ – Beneš; Miloš Horák – Rarach; Veronika Kaiserová - Katuška; Martin Šrejma – Jarek; Anna Nitrová – Závíš; Gianluca Zampieri – Michálek

Marek Šedivý – dirigent

—

Bedřich Smetana: Tajemství

16. 6. 2024, 19:00; Národní **divadlo**, Praha Režie: Ondřej Havelka; Scéna: Martin Černý; Kostýmy: Barbora Maleninská

Účinkující:

Zdeněk Plech – Malina; Svatopluk Sem – Kalina; Lucie Hilscherová – Panna Róza; Markéta Kloudová – Blaženka; Petr Nekoranec – Vít; Jan Martiník – Bonifác; Josef Moravec – Skřivánek; Jiří Hájek – Mistr zednický

Jan Chalupecký – dirigent

URL | <https://medium.seznam.cz/clanek/stepan-kartak-smetana-moderni-i-tradicni-opery-certova-stena-a-tajemstvi-70190>

[« zpět na začátek](#)